

Emporta't el meu dolor

Katerina Gordéieva

Traducció i notes de Marta Nin

comanegra

TAULA

Introducció	13
1. Paneroles	25
2. L'imant	36
3. La panxa	54
4. Les arrels	60
5. L'anell	76
6. La lent	83
7. El gorro	102
8. La nevera	117
9. La planxa	132
10. El diable	151
11. Els ulls	173
12. Vuit hores	185
13. L'ampolla	199
14. Pepa, la porqueta	218
15. Roaming	233
16. La xocolatina	267
17. Les mores	283
18. La gata	297
19. El llard	315
20. La mel	325
21. L'oca cigne	337
22. El manual	354
23. Les vorades	366
24. La coixinera	376

*I l'odi de Sud a Nord
vola, avançant-se a la primavera.*
JOSEPH BRODSKY

*A la meva àvia Rosa, que va néixer
a Mikolaiv i va morir a Rostov del Don.*

*A la meva àvia Kàtia, que va néixer
a Moscou i va morir a Kíiv.*

A les persones que estimo en tots dos bàndols de la guerra.

INTRODUCCIÓ

Naumburg, Alemanya

51° 09' 12" N

11° 50' 12" E

M'han demanat que escrigui una introducció explicant breument com es va gestar aquest llibre. M'he esforçat per complir el termini de lliurament, però m'he passat diverses setmanes asseguda davant el document en blanc.

Soc periodista. Vaig treballar molts anys a la televisió russa, era reportera, em desplaçava fins a zones conflictives. Vaig haver de deixar la televisió quan la propaganda va substituir la llibertat d'expressió i quan en lloc de professionalitat es va començar a exigir lleialtat al poder. Vaig anar-me'n de Rússia en esclatar la guerra al sud-est d'Ucraïna després de l'annexió de Crimea. Ara treballo com a periodista independent: el meu canal de YouTube compta amb gairebé un milió de subscriptors, els vídeos que hi penjo tenen desenes de milions de visualitzacions. Malgrat haver-me'n anat, he continuat filmant i parlant de Rússia: tant sí ho vull com si no, no tinc una altra pàtria i no la tindré.

El 24 de febrer de 2022 vaig tenir la sensació que tot havia deixat de tenir sentit.

No m'hauria imaginat mai que diria als meus fills: «No crideu. Aquest matí ha esclatat la guerra». I no cal dir que tampoc m'hauria imaginat mai que hauria d'explicar als meus

fills que aquella guerra l'havia començada el país que anomenem pàtria.

La meitat de la nostra família viu a Ucraïna, a Kíiv: el meu germà i la meva germana amb els seus fills i familiars, el meu tiet, ja gran, nascut l'any 1939.

Això significa que el meu Estat —formalment, i alhora en nom meu— va declarar la guerra a persones que estimo.

La meva professió em va ajudar a reaccionar: vaig decidir documentar el que estava passant. Tots vam acabar dins les pàgines més negres d'un manual d'Història.

Des del febrer de 2022 gairebé no vaig parar per casa: vaig viatjar, vaig parlar amb gent, vaig enregistrar-los. Però, a banda dels viatges de feina que tenia previstos i de les trobades que havia planificat, els protagonistes d'aquest llibre van arribar a la meua vida de les maneres més imprevisibles: en un pas fronterer, en un tren, pel carrer, a través de coneguts o de coneguts de coneguts, mitjançant converses sentides no deliberadament i preguntes fetes a l'atzar.

La guerra es cobrava vides, ens recaragolava a tots en una espiral d'odi infinit, però pas a pas vaig aconseguir obrir-me camí entre les vicissituds més insuportables, imperdonables, infaustes. Soc conscient que a alguns protagonistes d'aquest llibre els va costar un gran esforç trobar-se amb mi, parlar amb mi. Sovint el problema era parlar precisament amb mi. Però aquestes persones tan admirables van acabar trobant sempre la força dins seu. I vam parlar.

Va néixer així la pel·lícula que a l'estiu de 2022 vaig penjar al meu canal de YouTube. Sincerament, pensava que un cop sortís, em sentiria una mica alleujada. Que en el meu

cap deixaria de conviure amb el que havia vist i sentit, que alliberaria el meu cor d'aquelles històries. I respiraria.

Però va sortir la pel·lícula i els meus protagonistes —tant els que hi apareixien com els que havien quedat fora del muntatge final— no m'abandonaven. Somiava amb ells. Les seves veus em ressonaven constantment dins el cap. Vaig adonar-me que no me'n sortia, que calia que ho escrivís tot.

Va ser així com a l'estiu de 2022 vaig començar a escriure aquest llibre. I a mesura que l'escrivia arribaven a la meua vida nous protagonistes. La guerra no s'acabava. I cada vegada era més difícil no acostumar-m'hi. Però jo escrivia. I així es va gestar aquest llibre.

O sigui que quan em van demanar que en fes una introducció, vaig passar-me molts dies davant del full en blanc. Em sentia incòmoda, no entenia què em passava, per què no podia escriure ni una sola paraula.

Em va salvar el missatge d'una de les protagonistes d'aquest llibre, que després de llegir-ne el manuscrit, em va enviar la reflexió següent:

«Cadascun de nosaltres ha viscut una història, terrible, tràgica, però només una. Tu les has viscudes totes».

Sí, és així.

*

El viatge en tren de Berlín a Naumburg dura tres hores i escaig, amb transbord a Halle. Per què hi vaig?

A Halle has d'esperar el tren següent durant vint-i-vuit minuts. L'estació és molt gran. Té el sostre de vidre. Miro amunt.

Un avió vola pel cel. Per alguna raó se m'acut què passaria si l'avió llancés una bomba just sobre l'estació. Ara sempre penso aquesta mena de coses.

Ara no puc mirar vídeos filmats amb drons. Vorejo el ridícul. Un conegut em va enviar una història d'un ant que havia tingut cadellada i vivia amb les cries en un bosc de la regió d'Ivànovo. Aquest conegut meu havia filmat la història de l'ant amb un dron: l'ant, els cadells, el bosc. No ho podia mirar. M'entrava por. Em semblava que del bosc sortiria un home corrent, que es posaria a disparar i que a ell també li dispararien; l'home es moriria, el dron en filmaria la mort i jo veuria justament això, la mort. I no pas uns cadells d'ant. No ploro. Amb la guerra he perdut la facultat de plorar, com tothom.

Però soc a l'estació de Halle. Va tot bé. Ningú té intenció de bombardejar-nos, aquí ningú té por dels drons. Miro de deixar anar la meva por amb una alenada, discretament. Vaig a comprar un suc de taronja. Quant val? Tres euros? Quatre? Dos i mig? No me'n recordo. Quan el preu apareix a la pantalla de la caixa registradora, m'arriba un missatge de la Tània des de Mariúpol.

M'escriu:

A principi de març, quan van començar a bombardejar repetidament el bulevard Morskoi, on vivíem nosaltres, em vaig traslladar amb els meus fills al refugi de l'edifici on vivia ma mare, al bulevard Meotida. Cada tres o quatre dies fèiem un quilòmetre a peu per tornar un moment a casa, perquè hi havíem deixat dos gats. L'onze de març vaig entrar a dins del

pis a donar menjar als animalons. Ja estava a punt d'anar-me'n quan va arribar un bombardeig. Els militars havien col·locat un morter a la teulada del nostre edifici. La casa va tremolar, a les habitacions es va fer una cortina de pols de ciment. Un projectil va caure molt a prop i va destruir l'església baptista. Al nostre pis les metralles i l'ona expansiva van rebentar els vidres i els marcs de les finestres. Al carrer disparaven amb metralladores. Les bales xiulaven per dins de casa, entraven volant per les finestres i es quedaven atrapades a les parets. Jo m'havia estirat a terra vora un envà de separació dels pisos. No hi havia cap veí. Artilleria, fosc, fred i soledat absoluta. Cap al tard van llançar una altra ofensiva i es va calar foc al nostre edifici. Va cremar tota la nit. Tenia por que el foc es propagués fins a l'entrada del pis perquè bufava vent de l'est. Però de matinada la batalla es va aplacar i el foc es va extingir gairebé per complet.

Cap a dos quarts de cinc del matí vaig escampar per terra uns quants quilos de menjar per als gats, vaig omplir fins dalt un recipient d'aigua i vaig sortir de l'edifici. Sota els meus ulls s'estenia un panorama apocalíptic. Em va aclaparar una sensació d'irrealitat davant dels esdeveniments i vaig tenir clarament la impressió que si tornava al nostre pis, em moriria. Llavors encara no sabia que ja no hi tornaria mai més, a casa meva, que al cap d'uns dies l'edifici quedaria carbonitzat del tot juntament amb els meus animalons, persones que coneixia prostrades al llit i altres residents, tots morts a dintre...

Vaig arrencar a córrer cap al refugi antiaeri trepitjant vidres trencats i teules de pissarra i grim pant per les plaques de formigó. Tot corrent vaig passar pel costat d'uns cadàvers

de persones ajagudes vora la tanca d'una llar d'infants. De casa només m'havia endut el passaport i el certificat de discapacitat. Per si de cas no aconseguia arribar al refugi, duia a la butxaca una nota amb el meu nom complet, l'adreça de ma mare i la de mon germà; així quan algú em trobés els podrien avisar.

Pel camí no vaig veure cap persona viva. Però vaig aconseguir arribar al refugi. Tan bon punt vaig entrar-hi, la primera cosa que em va preguntar la meva filla va ser: «On és en Lioixa?» Em va agafar un cobriment. En Lioixa, el meu fill. Resulta que la vigília en Lioixa havia sortit a buscar-me. Però a casa no havia arribat pas, ni tampoc havia tornat al soterrani. Al cap d'uns dies els homes del nostre refugi el van trobar en un descampat entre unes cases amb l'estómac esquarterat. Va ser culpa meva, va sortir a buscar-me a mi. No m'ho perdonaré mai. El vam enterrar al pati.

Estic anant a Naumburg a veure la Tània. Tinc una foto seva: una dona de cabells negres al passadís d'un vagó de tren amb compartiments. Està dreta, té els braços a baix; pel que sembla du una bossa a la mà. O potser no, no du cap bossa. La foto me la va enviar un voluntari que havia ajudat la Tània a marxar de Rússia per traslladar-se a Naumburg. El voluntari em va dir també: «Des que ha començat la guerra la Tània és la persona que més m'ha costat ajudar a sortir del país».

Penso en tota la gent a qui aquest voluntari ha ajudat a migrar. Penso també que abans de la guerra aquest voluntari es dedicava a fer tractaments dentals i teixia bufandes de caixmir en una petita ciutat russa. I ara és capaç de fer sortir de

Rússia una persona sense documents en regla, de convèncer algú que ho ha perdut tot a continuar vivint, de fer arribar mostres d'ADN de Rússia a Ucraïna per identificar-ne els morts. Coneixements importants, evidentment.

La Tània va intentar fer-me desistir de la nostra trobada. «Tinc una paràlisi cerebral», em va escriure. «No és una cosa maca». I jo que penso: tenir paràlisi cerebral i portar al món dues criatures, quina proesa! Que orgullosa que es deu sentir.

Per cert, la Tània és de Primórie, a l'Extrem Orient rus. A principi dels anys vuitanta els pares la van portar a la Mariúpol soviètica, vora el càlid mar d'Azov. Aleshores hi havia la convicció que banyar-se en aquell litoral podia beneficiar els nens amb paràlisi cerebral. Als pares de la Tània els va agradar la ciutat i van decidir anar-hi a viure. La Tània s'hi va criar, s'hi va casar i hi va tenir dos fills, un nen i una nena. A més a més, tenia un apartament amb vistes al mar.

Pujo al tren. Falta una hora i escaig per trobar-me amb la Tània. El tren es posa en marxa i m'arriba un altre misatge seu.

Arran de la mort del meu fill i del meu marit, tant ma mare com la meva filla i jo no vam sortir més del soterrani. Amb nosaltres hi havia un centenar de persones. Dormíem tots asseguts perquè no hi havia prou espai per jeure. No teníem llum ni aigua, ni cap contacte amb el món exterior. Durant tot aquell temps no només no ens vam poder rentar sinó que tampoc ens vam treure les botes ni el barret. Hi feia molt fred. Al començament agafàvem l'aigua dels escalfadors de les botigues en ruïnes, després foníem neu, la bullíem i ens la

beviem. Més endavant es va esgotar l'aigua. Els francitadors, instal·lats en edificis residencials, van començar a disparar els homes que sortien del soterrani per anar a buscar aigua o per posar un bullidor al foc. Enterràvem els morts al costat de l'edifici, en els cràters deixats pels obusos.

El 19 de març la meva filla va pujar al pis de ma mare per agafar un parell de mantes, medicaments i cereals. Al cap de vint minuts encara no havia tornat. Algú va dir: «No deu trobar els medicaments». En aquell mateix moment va haver-hi una explosió tremenda, l'edifici va trontollar, només hi havia pols de ciment suspesa a l'aire i silenci. Després la gent va començar a cridar.

Quan vam aconseguir sortir fora de l'edifici vam veure que l'escala de ma mare cremava. Un veí hi va anar a correuita. Però va tornar de seguida. Va dir que la Liuda no hi era. El que va passar després ho recordo com enmig d'una boira o com una pel·lícula a càmera lenta.

Vaig intentar pujar al pis, però no em van deixar.

A la fila del costat uns estudiants graven un tiktok. Riuen.

Respiro de pressa per no perdre el control. M'arriba un missatge de la Tània: m'ha escrit la seva història per no haver de parlar-ne quan ens veiem. M'escrivi que té por de no ser capaç de reprimir les emocions i no vol plorar.

Diu que la seva partida de Mariúpol, tenint en compte el costat on es trobaven, només era viable a través de Rússia. Així, la Tània i la seva mare, traumatitzada, van anar a parar al centre d'allotjament temporal per a refugiats de Rostov del Don, la meva ciutat natal.

La mare de la Tània no va trigar a morir-se i a la Tània la van traslladar a un altre centre d'allotjament temporal, a Riazan, a cent quilòmetres de Moscou.

Al cap d'un any la direcció del centre va plantejar-li una disjuntiva: o bé renunciava a la ciutadania ucraïnesa i acceptava la russa, o bé havia d'abandonar el seu asil temporal.

La Tània va rebre l'assistència d'uns voluntaris russos que, malgrat la por de ser processats penalment, ajuden els refugiats ucraïnesos a marxar a Europa. D'aquesta manera, la russa Tània amb passaport ucraïnès, després d'haver perdut totes les persones que estimava al setge de Mariúpol, va acabar a Naumburg.

La Tània ve a buscar-me al tren. A l'andana no hi ha ningú més. Ens n'anem. On? A la sortida de l'estació hi ha el monument d'una dona amb una maleta, però estic nerviosa i no tinc temps de fixar-m'hi bé.

—La paràlisi cerebral no es nota gens ni mica! —li dic a la Tània.

—És perquè encara no estic cansada —contesta la Tània.

No tenim lloc on anar. Tot està tancat. És diumenge a la tarda. Davant de l'estació hi ha una bolera, deserta. Seiem a la barra del bar, prenem un cafè amb llet.

La Tània diu:

—Al mòbil no tinc fotos dels meus fills, cap ni una. Les vaig esborrar. No les puc mirar, o sigui que no me les demanis, sisplau.

Parlem del mar. De com, quan era petita, l'obligaven a dur una pamela. De com, quan jo era una nena, anava al seu mar d'Azov i, camina que caminaràs, l'aigua sempre

t'arribava als genolls. Naturalment, és un mar càlid perquè és poc profund.

Llavors la Tània em diu:

—Quan érem al soterrani, hi havia una noia de vint-i-tres anys que havia parit el seu primer fill. No tenia ni gota de llet, pels nervis, és clar. Sa mare pujava a dalt i escalfava l'aigua al foc per a la filla i el net. Durant l'enèsim bombardeig, aquesta senyora es va morir. I el seu net, el fill d'aquella noia, no va trigar a morir-se. De fam i de fred, pots comptar.

No m'ho puc imaginar. Però tot d'una entenc que si l'infern existeix, a qui va començar aquesta guerra se li haurà d'aparèixer així: un soterrani i un nadó que neix i mor contínuament; i sabrà que aquell infern és culpa seva.

La Tània m'acompanya al tren. Torno a Berlín fent transbord a Halle, i ella torna a l'alberg per a refugiats, al seu món, que ara es troba a Naumburg. A l'alberg hi viuen tres-centes persones distribuïdes en quatre plantes. Massa gent per a la petita Naumburg. Per això l'alberg deixarà de funcionar a tot estirar a final d'estiu. És el que més por li fa a la Tània: no tenir on anar. No hi ha ningú que l'esperï enlloc. La Tània m'abraça i, com un murmur de fulles, em diu en veu baixa:

—No sé pas per què visc, per què he sobreviscut ni com continuar vivint. Si vols, pots posar la meva història al teu llibre.

Li dic que sens dubte explicaré la seva història, li dic que per a mi tot el que ella ha viscut és l'emblema d'aquesta guerra. La Tània sospira:

—No sé pas si té cap sentit. Em penso que ara no hi ha res que tingui sentit. No podràs esmenar res.

A final d'estiu de 2023, la Tània es va traslladar d'Alemanya a Anglaterra.

Unes amigues meves que la van acompanyar em van enviar una foto de l'aeroport de Brandenburg. La Tània du una dessuadora color cirera. Somriu.

Ara la Tània viu a Anglaterra, no gaire lluny de Grayswood, a una hora de Londres. Té una habitació per a ella sola al pis de dalt d'una casa on viu una dona gran que havia sigut professora d'alemany.

La Tània m'escriu que mai no havia vist una herba tan verda ni tanta pluja. I escriu també que aquí, ben lluny d'allà on va patir tant dolor, espera trobar-hi pau.

*

Vull expressar un cop més el meu agraïment infinit a tots els herois d'aquest llibre. Per la confiança que m'han dipositat en decidir de parlar amb mi i per l'esforç que cadascun d'ells ha fet per ser franc.

Estic convençuda que aquestes històries són testimonis i documents reals d'un temps bèl·lic que en un futur ens permetran no oblidar la guerra, ni l'hostilitat, ni la violència.

Estic molt agraïda als meus estimats amics Kàtia Bolotóvskaia i Dmitri Muràtov, Elena Kostiutxenko i Ksénia Rappoport, Txulpan Khamàtova i Olga Grinkrug, Natàlia Fishman i Dària Trúixkina, Kàtia Mikhàilova i Galina Tímtxenko, que s'han llegit aquest llibre de dalt a baix, capítol rere capítol, empatitzant amb els protagonistes i donant-me suport en els moments més difícils de la feina.

Gràcies de tot cor a les editores Iana Kútxina, Olga Bobrova, Anna-Maria Gúixina i, especialment, a la Tatiana Ierxova. Sé que no ha sigut fàcil.